

Zwermverhindering en koninginnenteelt voor beginners

Hayo H. W. Velthuis

Het was begin jaren zestig dat ik met het imkeren in contact kwam. Ik wilde de beginnerscursus volgen, maar het Ministerie van Landbouw had de subsidieregeling, waarbij iedere geslaagde beginner een complete bijenkast cadeau kreeg, voor één jaar opgeschort. Ik stelde het dus een jaartje uit, maar de regeling kwam nooit meer terug. Ik heb dus geen beginnerscursus gevolgd en dus ook geen voor gevorderden. Maar ik leerde het imkeren van Nico van den Heuvel, die op ons Laboratorium voor Vergelijkende Fysiologie in Utrecht de 15 bijenvolken verzorgde.

Zwermverhindering – veger maken

Zwermverhindering was bij het einde van de appelbloei, rond 20 mei destijds, een veger maken. De moeder en enkele rammen bijen, inclusief wat rammen broed, werden uit het volk gehaald en in een zesramer apart gezet. Dertien dagen later werden de redcellen in het hoofdvolk opgespeurd en gebroken. Was het een paar dagen lekker warm geweest, dan waren er uitgelopen moeren en rijpe doppen, was het lang koud geweest dan kon het zijn dat er in het hoofdvolk geen enkele rijpe dop zat. Je moest dan hopen dat er in een ander volk eentje overschoot. En vervolgens was het afwachten of de jonge moeder in het hoofdvolk netjes bevrucht terug zou komen van de bruidsvlucht.

Koninginnenteelt ...

Koninginnenteelt leerde ik een aantal jaren later. Een collega had in augustus van de heer Geskes, beheerder van het bevruchtingsstation Schiermonnikoog, een Schiervolkje gekregen. Die carnica's wilde hij wel eens proberen. Het volkje was klein en het moest dus voor de winter worden verenigd met een Hollands bijenvolk. Het daarop volgende voorjaar vond hij het carnicavolk behoorlijk stekkerig. Ik legde uit dat dit kwam doordat en nog flink wat Hollanders in het volk zaten, maar de collega hield het voor gezien, ik mocht het volk wel hebben. In de loop van mei werd het inderdaad een volk met de begerenswaardige eigenschappen van de Schier-carnica.

Op de herfstvergadering van de VBBN-afdeling Utrecht werd geconstateerd dat er wel erg veel geld in kas was. Daar moesten we toch wat mee. Eén van de leden stelde voor als afdeling volkjes naar Schier te sturen, wie belangstelling had kon dan een volkje krijgen. Nu kwam mijn Schiermoeder van pas. Hetzelfde lid kon aan goedkoop hout komen en was bereid de drieraams bevruchtungskastjes te maken die destijds werden gebruikt; een ander lid stelde drie volken beschikbaar om die te bevolken. Op het laboratorium zouden we de moertjes telen. Een prachtig plan!

... Met wat hobbels

Enkele dagen voordat de moertjes zouden uitlopen waren wel de ruim 20 kastjes afgeleverd, maar niet de volken. Die kwamen op de dag dat de moertjes zouden worden ingevoerd. Het bleek dat de volken vol rijpe doppen zaten, de moertjes liepen uit terwijl we de rammen inspecteerden. We hebben ze vast niet allemaal gevonden, maar je moet wat. Tot overmaat van ramp waren de kastjes gemaakt voor rammen met verkorte oortjes, dat kwam zo uit gezien de houtmaat. Van alle toplatten moesten we twee stukjes afzagen. Nou, er waren geloof ik drie volkjes die met een bevruchte moeder van Schier terugkwamen. Maar ik had met succes een serie moeren kunnen leveren, op de afgesproken datum.

VBBN en Schier

Later kwam ik in het bestuur van de Koninginnenteeltcommissie van de VBBN terecht. De belangrijkste taak van die commissie, onder voorzitterschap van de heer Geskes, was het beheren van het bevruchtingsstation op Schier. Ik vond dat ik dan ook ervaring met de carnica's moest hebben. Naast mijn bijenstal met Hollandse bijen thuis begon ik daarom met een tweede standplaats voor de carnica-volken. Er werden kastjes naar Schier gestuurd en bij terugkomst moesten die moeren in volken worden ingevoerd. Dat is later in het seizoen, er waren dus al vegers gemaakt en er moesten bevruchte moeren worden gewisseld in de hoofdvolken.

Maar van de op Schier bevruchte moeren kun je natelen. Doe je dat tegelijkertijd met het maken van vegers, dan kun je deze moeren bij het doppen breken al omwisselen. Na standbevruchting krijg je daarmee F1-volken, prima materiaal. En dat leidde ertoe dat ik na enkele jaren helemaal overstapte op carnica's, maar nog altijd met twee standen werk.

Geen vegers maar tussenafleggers

Dat synchroniseren van teelt en vegers maken luistert nauw; volken zijn niet allemaal op hetzelfde moment zover dat je vegers zou willen maken. Het werd daardoor al gauw zo dat ik met de moerenteelt vroeg begon, eind april, en meerdere series kweekte. De hoofdvolken kregen op tijd een moerrooster tussen de twee broedbakken, zodat er vijf dagen later een broedbak was zonder jong broed. Gebruik makend van een separator kun je in dat deel een jonge moer invoeren. Wanneer die bak onder gezet wordt vliegt het deel met de oude moer af, waardoor in dat deel geen zwermneiging zal optreden. Is de jonge moer aan de leg, dan kun je de oude moer verwijderen en beide delen verenigen. Op deze manier is zwermverhinderend en koninginnenteelt samen één systeem van imkeren.

Beginnerscursus en koninginnenteelt

Met enkele leden van de onderwijscommissie heb ik wel eens gesproken over de inhoud van de beginnerscursus. Daarin komt het Aalsteren (het maken van vegers) uitgebreid aan de orde, over koninginnenteelt en wat daaraan vast zit (rassen zuiver houden, selecteren, etc.) wordt niets onderwezen. Koninginnenteelt zou de zaak veel te complex maken en werd daarom uit de beginnerscursus gelaten. Met als gevolg dat als je deze aspirant- en beginnende imkers actief mee wilt laten doen met het modernere imkeren, ze het geleerde weer moeten afleren. Veel verwarring bij deze nog onervaren imkers. Maar de onderwijscommissie houdt vast aan het Aalsteren. Toen de eerste druk uitkwam van het voortreffelijke cursusboek van Friedrich Pohl, door Jan Charpentier vertaald en bewerkt tot 'Bijenhouden, Hoe doe je dat', miste de onderwijscommissie het maken van vegers. Maar vegers maken doet men in het buitenland niet! Daar kwam dus, tot grote vreugde van de bijenteeltleraren, in de tweede druk, een aanvulling op.

Een alternatieve beginnerscursus

Is het echt te moeilijk om de zwermverhinderend en koninginnenteelt op een logische manier samen te behandelen in een beginnerscursus? Toen mij enkele jaren geleden werd gevraagd of ik geen cursus wilde geven voor de klanten van de biologische winkel, in hun boomgaard waar één van mijn standen is, heb ik de uitnodiging aanvaard. Niet in bezit zijnde van het diploma leraar bijenteelt vroeg ik Jan Piet Frens, erkend leraar en bestuurslid van Schier, of hij het samen met mij wilde doen.

Hoe zag onze cursus er uit en waarin verschilde het programma van de officiële cursus? Op de eerste praktijkdag lieten we (natuurlijk met carnica's) het overlarven en het gebruik van de starter zien. Half mei werden de jonge koninginnen van deze teelt in drieramers gezet en drie weken later keken we met de cursisten welke moeren goed aan de leg waren. Op dat moment kreeg ieder z'n eigen volkje en moesten ze het vervolg voorbereiden: zesramer en later de grote kast. Ze zagen de onderlinge verschillen in snelheid van ontwikkeling en in het moment waarop hun volkje in een grotere kast moest. Ze moesten ook een eigen standplaats vinden, waar hun volk aan het eind van de zomer naartoe ging. En intussen zagen ze een reeks Kirchhainers waarin reservekoninginnen klaarstonden.

Het tweede jaar boden we hen het onderdeel 'doppencursus' aan. Iedere cursist kreeg een tiental aangenomen doppen die ze in hun eigen volk konden laten ontwikkelen tot jonge koningin. Bij de een lukte dat beter dan bij de ander, maar er konden pas uitgelopen moeren worden uitgewisseld. Ieder had drie Kirchhainers, waarmee ze standbevuchte moeren konden krijgen. Tijdens dat kweekproces hadden we reservemoeren, onbevucht en bevrucht, zodat niemand hoefde uit te vallen. En we bespraken de oorzaken van de mislukkingen.

In het derde jaar werden ze begin april aangeschreven: wie wil er aangenomen dopjes uit de starter, wie uitlopende moeren? Data waarop e.e.a. geleverd kon worden werden gecommuniceerd.

Wat in deze cursus verschilt met de Aalster methode is, naast de toegepaste technieken en het voortgezet contact met de leraren, dat – anders dan in de huidige basiscursus – de noodzaak van het vooruitdenken meteen wordt geïntroduceerd. Niet alle deelnemers wilden in het derde jaar telen, want de moeren van het vorige jaar deden het zo goed. Dan blijkt dat zulke volken toch zwermen! En hoe kom je dan aan een nieuwe carnica-moer? Dankzij dat blijvend contact kan daarin worden voorzien, maar men ervaart hoe er dan geïmproviseerd moet worden.

Aalsteren forever?

Jan Piet en ik zijn tevreden met het resultaat van onze cursus. Maar onder de VCI-leden is ook een aantal actieve leraren. Ik zou graag van hen willen weten hoe zij koninginnenteelt en zwermverhinderen zien en behandelen: als twee onafhankelijke onderwerpen in het onderwijs en in hun eigen imkeren, of als twee gekoppelde elementen. Van Pia Aumeijer hoorden we hoe onze oosterburen dat doen: van sterke volken enkele ramen broed en bijen afnemen en daarmee nieuwe volken opbouwen; dus geen broedloze periode in het hoofdvolk, met bijbehorende pauze in het haalgedrag en mogelijk als gevolg het missen van de lindedracht?

Het lijkt me een onderwerp voor een discussie onder de VCI-leraren en -mentoren.